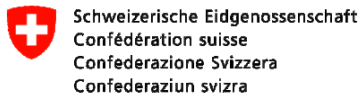

**Finansē Šveices Konfederācija un Latvijas Republika no Latvijas un Šveices
sadarbības programmas līdzekļiem paplašinātajai Eiropas Savienībai**
www.swiss-contribution.lv

Projekts „Bērnu un jauniešu likumpārkāpēju individuālās prevencijas īstenošana dzīvesvietās”
Līgums nr. 2010.CH04/mic-178/25

Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas vadlīnijas un metodika

Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas vadlīnijas un metodika izstrādāta Latvijas un Šveices sadarbības programmas projekta „**Bērnu un jauniešu likumpārkāpēju individuālās preventijas īstenošana dzīvesvietās**” (līguma nr. 2010.CH04/mic-178/25) ietvaros, ko īstenoja **Latvijas Pašvaldību mācību centrs** sadarbībā ar **Valsts policiju**.

Finansē Šveices Konfederācija un Latvijas Republika no Latvijas un Šveices sadarbības programmas līdzekļiem paplašinātajai Eiropas Savienībai
www.swiss-contribution.lv

Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas vadlīnijas un metodiku izstrādāja:

Alla Maceiko, projekta eksperte nepilngadīgo likumpārkāpēju preventijas darba jautājumos,
Indra Podziņa, projekta eksperte preventijas metodikas jautājumos,
Daina Vanaga, projekta eksperte sociālajā darbā,
Valentīna Gluščenko, projekta eksperte bāriņtiesu jautājumos,
Inese Štekele, projekta eksperte skolu sociālā pedagoga jautājumos.

Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas vadlīnijas un metodiku apkopoja **Dr. Psych. Dace Landmane**, projekta sociālās korekcijas programmas izveidošanas metodiķe.

Kontaktinformācija:

Projekta vadītāja – Ance Fokerote
Latvijas Pašvaldību mācību centrs
Biķernieku ielā 4, Rīga, LV-1039, Latvija
Tel. 67551217, faksa nr. 67552252, mob. tel. 29111659
Mājas lapa: www.lpmc.lv

SATURS

Priekšvārds.....	3
1. Nepilngadīgo likumpārkāpēju raksturojums.....	4
2. Bērna un viņu vecāku pienākumi un tiesības.....	7
3. Bērna viedokļa noskaidrošana.....	8
4. Starpinstitucionālās komandas galvenie sadarbības pamatprincipi un speciālistu kompetences darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.....	9
4.1. Starpinstitucionālās komandas darba galvenie sadarbības pamatprincipi darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.....	9
4.2. Starpinstitucionālās komandas speciālistu kompetences darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.....	10
4.3. Starpinstitucionālās komandas darba galvenie sadarbības posmi.....	16
5. Individuālā profilakses lieta sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmai.....	18
6. Literatūras saraksts.....	23

PRIEKŠVārds

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.pantam likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm. Pašvaldība iekārto profilakses lietu un izstrādā sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu katram bērnam, tai skaitā bērnam, kurš ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības. Likuma 66.pants reglamentē pašvaldību kompetenci bērnu tiesību aizsardzībā, kur norādīts, ka pašvaldība izstrādā un realizē programmas darbam ar ielas bērniem un veic citus pasākumus bērna tiesību nodrošināšanā. Bērna tiesību nodrošināšanā pašvaldība iesaista sabiedrību, kā arī koordinē sabiedrisko organizāciju darbību.

Taču prakse liecina, ka šāda sistemātiska sadarbība starp institūcijām un bērnu individuālo profilaktisko lietu veidošana, iekļaujot sociālās korekcijas programmā, ir izņēmums. Tā notiek tikai dažās pašvaldībās, nevis tas ir sistemātisku likumsakarīgu darbību kopums, jo nepietiek zināšanas un prasmes sociālās korekcijas programmas veidošanai.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas konstatētās problēmas darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem ir līdzīgas pamatnostādņēs “Bērniem piemērota Latvija” secinātajam: nepietiekams preventīvais darbs ar kriminālā riska grupas bērniem un bērniem likumpārkāpējiem, kuri atrodas sabiedrībā, kā arī ar šo bērnu ģimenēm; nav koordinētu un mērķtiecīgu rehabilitācijas pasākumu, kā dēļ nepilngadīgie ieslodzītie atsvešinās no sabiedrības, kas apgrūtina viņu sociālo reintegrāciju pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vai likumpārkāpuma izdarīšanas.

Valsts policijas statistikas dati liecina, ka izplatītākās ir zādzības un laupīšanas, taču reāli šādi gadījumi notiek daudz biežāk, jo iedzīvotāji neaktīvi ziņo par tiem, baidoties no nepilngadīgo rīcības, tādēļ latentās noziedzības līmenis ir augtāks, nekā tas tiek atspoguļots oficiālajos datos.

Ilgtermiņā ir nepieciešams nodrošināt Bērnu tiesību aizsardzības likumā definēto darbību realizēšanas mehānismu. Protī, pašvaldībām jāpiedāvā konkrēti rīcības modeļi un mehānismi „Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas izstrādē”, kas nodrošinās preventīvo pasākumu realizēšanu bērniem un jauniešiem likumpārkāpējiem, kas turpina atrasties sabiedrībā, viņu ģimenēm un tiem, kas „atgriežas sabiedrībā” pēc atrašanās sociālās korekcijas iestādēs. Izmantojot praksē šīs programmas, tiek paplašinātas alternatīvo līdzekļu izmantošanas iespējas, kā arī nepilngadīgo likumpārkāpēju resocializācijā tiek iesaistīta ģimene, skola un sabiedrība.

1. NEPILNGADĪGO LIKUMPĀRKĀPĒJU RAKSTUROJUMS

Nepilngadīgo likumpārkāpēju mērķgrupu raksturo policijas uzmanības lokā nonākušie bērni, bērni likumpārkāpēji un no ieslodzījuma vietām atbrīvotie bērni (*saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pantu*).

Pēc Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Informācijas centra (turpmāk – IeM IC) statistikas datiem, 2010. gadā noziedzīgus nodarījumus Latvijā ir izdarījušas 15 858 personas, no tām 984 (-385) ir nepilngadīgas personas. Izvērtējot IeM IC statistikas datus, 2010. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu vērojams reģistrēto nepilngadīgo (bērni vecumā no 14 līdz 18 gadiem) izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaita samazinājums – 793 (-245). Lielākais skaits nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu 2010. gadā ir reģistrēts Latgales reģionā – 300 (-9). Vidzemes reģionā reģistrēti 135 (-93), Zemgales reģionā – 127 (-91) un Kurzemes reģionā – 122 (-13). Savukārt mazākais skaits nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu reģistrēts Rīgas reģionā – 109 (-36).

Lai gan skaitļi samazinās, ir vērojama tendence palielināties nepilngadīgo personu atkārtoti izdarīto noziedzīgo nodarījumu īpatsvaram – 2009. gadā atkārtoti izdarītu noziegumu nepilngadīgo personu īpatsvars bija 19,6%, savukārt šā gada analogā laika periodā tādu ir jau 25%. Nedaudz samazinājies arī kopējais noziedzīgo nodarījumu skaits, kas izdarīti nepilngadīgo personu grupā – 345 (-50), taču arī šeit ir vērojama negatīva tendence – palielinās nepilngadīgo grupās izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits – 2010. gadā gandrīz jau puse vai 43% noziedzīgo nodarījumu valstī nepilngadīgie izdara grupās, kas ir par 5% vairāk salīdzinājumā ar iepriekšējo laika periodu. Aplūkotajā laika periodā nepilngadīgie 128 (-97) noziedzīgos nodarījumus izdarījuši alkohola reibumā, 8 (+2) – narkotisko vielu ietekmē, 5 (+3) – psihotropo vielu ietekmē, 0 (-1) – toksisko vielu ietekmē. Būtiski pieaudzis apreibinošo vielu ietekmē nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu īpatsvars – ja 2009. gadā tie bija tikai 13,5% no visiem reģistrētajiem nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, tad 2010. gadā tādi bija jau 29,5%.¹

Visizplatītākie nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi ir zādzības (KL 175.p.-180.p.) – 512 (-52) (tai skaitā no dzīvokļiem – 77 (-4), no tirdzniecības objektiem – 168 (-15) un no automašīnām –11 (-8)), mantas tīša iznīcināšana un bojāšana (KL 185.p.) – 125 (-90), laupīšanas (KL 176.p.) – 42 (-12). Vēl 2010. gadā tika reģistrēti šādi nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi: tīša vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšana (KL 126.p.) – 11 (-2), narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu lietošana bez ārsta nozīmējuma (KL 253.² p.) – 11 (+/- 0) un transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē (KL 262.p.) – 25 (-22).

2010. gadā saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. panta trešo daļu Valsts policijas profilaktiskajā uzskaitē tika uzņemti 900 (-381) nepilngadīgo un atskaites perioda beigās Valsts policijas Kārtības policijas nepilngadīgo lietu inspektoru uzskaitē bija 1115 (-700) nepilngadīgo likumpārkāpēju. 1135 nepilngadīgas personas nonāca Valsts policijas redzeslokā likumpārkāpumu izdarīšanas, klaiņošanas u.c. iemeslu dēļ.

2010. gadā valstī kopumā par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (turpmāk – LAPK) paredzēto pārkāpumu izdarīšanu pie administratīvās atbildības sauktas 19 898

¹ IeM Informācijas centra dati.

nepilngadīgas personas vecumā no 14 līdz 18 gadiem, kas ir par 2 328 personām mazāk nekā 2009. gadā. Pēc LAPK 42.¹ panta „Smēķēšanas ierobežojumu neievērošana” pie atbildības tika sauktas 1 599 (+745) nepilngadīgas personas, pēc LAPK 46. panta „Narkotisko un psihotropo vielu un zāļu, kā arī vielu, kas var tikt izmantotas narkotisko un psihotropo vielu nelikumīgai izgatavošanai (prekursoru), neatļauta iegādāšanās vai glabāšana nelielā apmērā vai narkotisko un psihotropo vielu lietošana bez ārsta nozīmējuma” – 85 (-16), pēc LAPK 167. panta „Sīkais huligānisms” – 218 (-184) un pēc LAPK 171. panta „Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana sabiedriskās vietās un atrašanās sabiedriskās vietās reibuma stāvoklī” un 171.¹ panta „Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana vai atrašanās alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais” – 1 962 (-476). Šie dati minēti Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Prevencijas pārvaldes pārskatā par nepilngadīgo noziedzību, cietušiem bērniem, stāvokli ceļu satiksmē un preventijas jomā 2010. gada 12 mēnešos.

Projektā 2011. gada martā tika veikta aptauja, kurā piedalījās policijas uzmanības lokā nonākušie bērni un jaunieši (9–13 un 14–17 gadus veci). Aptauja notika vienlaikus Balvu, Limbažu un Auces novadā. Visvairāk, t.i., 62% respondentu, pārstāv Limbažu novadu, Auces novadu pārstāv 29% no kopējā respondentu skaita, Limbažus – 9%. Kopumā anketēšanā piedalījās 69 respondenti (59 zēni un 10 meitenes).

Vidējais bērnu un jauniešu vecums bija 14,7 gadi. Lielākais skaits (71%) bija jaunieši vecumā no 14 līdz 17 gadiem. 35% no kopējā respondentu skaita norādīja, ka dzīvo ģimenē kopā ar abiem vecākiem. Ar vienu no vecākiem dzīvo 44 %. Gandrīz 17 % atzīmējuši atbildi „cits”.

Lielākā daļa respondentu atbild, ka *attiecības ar ģimenes locekļiem*, ar ko bērns/jaunietis dzīvo kopā, ir raksturojamas kā labas vai normālas. Sliktas attiecības tiek komentētas ar izteikumiem, ka tās ir saistītas ar dzeršanu un strīdiem, slikta saskarsme ar vecākiem, konflikti vai strīdi ar vecākiem, melošana u.tml. Gandrīz visi, izņemot 10% respondentu, norāda, ka viņiem ir draugi. Gandrīz puse (46%) atbild, ka ģimene atvēl pietiekami daudz laika, lai uzklautu, bet 36% atbild, ka tas notiek dažreiz. *Attiecības ar skolas biedriem* tiek raksturotas kā labas, draudzīgas vai normālas. Tai pašā laikā atbildēs respondenti komentē, ka attiecības var būt arī dažādas – kā kuru reizi vai kā ar kuru, ar meitenēm vai zēniem draudzīgākas u.tml. Aptuveni 60% respondentu norāda, ka *attiecības ar skolotājiem* ir normālas, labas, pozitīvas. Pārējie respondenti atbild, ka tas atkarīgs no skolotāja vai kā ar kuru skolotāju, dažreiz konfliktē, skolotājus ignorē, nerunā ar skolotājiem, neklausa u.tml.

Respondenti jautājumā par sekmju raksturojumu ir veikuši pašvērtējumu un diezgan daudzi uzsver, ka sekmes ir sliktas, daudzos priekšmetos ir nesekmība. Tāpat tiek norādīts, ka sekmes ir viduvējas. Gandrīz puse atzīst, ka viņi kavē mācību stundas. 48% norāda, ka viņiem ir grūtības mācībās. Komentāros parādās viedoklis, ka nesaprotu, nepadodas, grūti, neizprotu u.tml., kas kopumā norāda uz reālām grūtībām un nepieciešamību pēc atbalsta izglītības procesā. Respondenti savā pašvērtējumā skaidri atklāj, kuros priekšmetos ir nepieciešams atbalsts, vienlaikus norādot uz grūtību iemeslu. Liela daļa respondentu atbild, ka mācīties palīdz kāds no ģimenes (mamma, tētis, māsa vai brālis), dažkārt tiek pieminētas skolotājas un draugi. Vienlaikus ir atbildes, ka mācos patstāvīgi.

Vairāk nekā puse respondentu savās atbildēs min, ka reizi mēnesī vai nedēļā apmeklē „tusiņus”. 37% „tuse” mājās (savās vai draugu), bet pārējās atbildes ir saistītas ar viesu namiem,

pirtīm, diskotēkām, naktsklubiem. Svarīgākais „tusiņos” ir atpūsties, iztrakties, izpriečāties un būt kopā ar draugiem. Respondenti atklāj, ka brīvo laiku visvairāk velta datorspēlēm, video, internetam (31%), sportam (28%) un laika pavadīšanai ar draugiem (26%). Tikai 17% savās atbildēs norāda, ka viņiem ir interese ar kaut ko nodarboties, bet nav tādu iespēju. Galvenās vēlmes ir saistītas ar dažādām sporta aktivitātēm.

Ceturtā daļa respondentu savās atbildēs atzīst, ka nekad mūžā nav dzēruši alkoholu, savukārt vairāk nekā 40% norāda, ka pēdējā mēneša laikā ir dzēruši vienu vai trīs un vairāk reizes. Puse respondentu atzīst, ka regulāri smēķē. Visai maz – tikai 10 % – min, ka ir lietojuši kādu apreibinošu toksisku, atkarību izraisošu vielu. 87% respondentu atzīst, ka ir izdarījuši likumpārkāpumu. Respondenti anketās kā galveno atbalsta speciālistu norāda klases audzinātāju, nākamais ir medicīnas darbinieks, Valsts policijas nepilngadīgo lietu inspektors un psihologs. Respondenti atklāj, ka vismazāko atbalstu saņem no sociālā pedagoga, sociālā darbinieka un probācijas darbinieka.

2. BĒRNU UN VIŅU VECĀKU PIENĀKUMI UN TIESĪBAS

Lai darbs ar nepilngadīgo likumpārkāpēju būtu efektīvs un tiku sasniegti izvirzītie mērķi, speciālistiem ir jāmotivē bērni un viņu vecāki aktīvi iesaistīties programmā, pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likumā norādītajiem bērnu un vecāku pienākumiem.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta 1. daļu **bērns** ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecumu sasniegšanas. Saskaņā ar Jaunatnes likuma 1. pantu **jaunietis** ir persona vecumā no 13 līdz 25 gadiem. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24. panta 3. daļu **vecāki** ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji). Viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

Vecāku pienākumi un tiesības ir noteiktas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5. nodaļā „Bērns un ģimene”. Savukārt bērnu pienākumi un tiesības ir noteiktas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 2. nodaļā „Bērna pamattiesības”, 3. nodaļā „Bērna tiesību garantijas un tiesību ierobežojumi” un 4. nodaļā „Bērna pienākumi”.

3. BĒRNA VIEDOKĻA NOSKAIDROŠANA

Jāņem vērā Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13. pantā noteiktais, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausītam. Turklāt bērna viedoklim veltāma pienācīga uzmanība atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. pantu bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausītam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumīgā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.

Atbilstoši „Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmai” sociālajam darbiniekam var rasties nepieciešamība veikt pārrunas ar bērnu bez vecāku vai citu personu klātbūtnes, taču vecāks nepiekrīt šādai darbībai. Šādās situācijās sociālajam darbiniekam būtu jāizvērtē iespēja iesaistīt bāriņtiesas speciālistu kā sadarbības partneri programmā, jo saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 16. pantu bāriņtiesai ir tiesības veikt pārrunas ar bērnu bez citu personu klātbūtnes.

Saskaņā ar minēto programmā iesaistīto institūciju darbiniekiem ir pienākums nodrošināt bērnam tiesības paust savas domas un tikt uzklausītam situācijās, kas skar viņa intereses un var viņu ietekmēt. Minētā tiesību norma nav vērtējama kā prasība vai obligāts pienākums bērnam izteikt savu viedokli par konkrēto jautājumu. Kā rakstīts Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmatas 162. lpp., „Nodrošināt iespēju bērnam nozīmē – piedāvāt bērnam iespēju tikt uzklausītam, lai arī vēlreiz ir svarīgi uzsvērt, ka nepastāv prasība, lai bērns izteiktu savu viedokli”.

Iepriekš minētais bērna tiesību aspekts jāņem vērā, arī aizpildot nepilngadīgā profilakses lietā esošo „Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas” veidlapu, kurā ir ietverta sadaļa par bērna viedokli par programmā izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem.

4. STARPINSTITUCIONĀLĀS KOMANDAS GALVENIE SADARBĪBAS PAMATPRINCIPI UN SPECIĀLISTU KOMPETENCES DARBĀ AR NEPILNGADĪGAJIEM LIKUMPĀRKĀPĒJIEM

4.1. Starpinstitucionālās komandas galvenie sadarbības pamatprincipi darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem

Starpinstitucionālā sadarbība ir nepieciešama, lai bērnu tiesību aizsardzības subjekti – bērna ģimene, izglītības, kultūras, veselības aprūpes, bērnu aprūpes iestādes, policija, valsts un pašvaldības institūcijas, sabiedriskās organizācijas un citas fiziskas un juridiskas personas, kuru darbība saistīta ar palīdzības sniegšanu bērniem, kā arī darba devēji varētu veiksmīgi īstenot normatīvajos aktos noteiktās prasības, nodrošinot bērnu tiesības.

Starpprofesionāļu komanda ir dažādu disciplīnu profesionāļu grupa, kuras kopīgais mērķis ir kvalitatīva pakalpojuma sniegšana klientam un iespējami labāks problēmsituācijas risinājums. Ar starpinstitucionālās komandas sadarbību var piesaistīt nepieciešamos resursus bērna problēmas risināšanā. Galvenie starpprofesionāļu komandas speciālisti, kas vienlaikus var sniegt atbalsta pakalpojumus, ir sociālie darbinieki, sociālie pedagogi, psihologi, psihoterapeiti, probācijas darbinieki, bāriņtiesu darbinieki, bērnu tiesību inspektori, policijas darbinieki, veselības aprūpes speciālisti (ģimenes ārsti, psihiatri, narkologi) u.c. Nevienai no institūcijām nav visu nepieciešamo zināšanu, prasmju vai līdzekļu, kas vajadzīgi problēmas risināšanai. Katra iesaistītā institūcija ir kompetenta pieņemt lēmumu kādā noteiktā aspektā. Starpinstitucionālās komandas darbā svarīgs ir **komandas vadītājs**, kurš organizē tikšanās reizes un kurš apkopo informāciju par komandas paveikto izvirzīto mērķu sasniegšanā un darbā ar ģimeni.

Starpinstitucionālās sadarbības galvenie pamatprincipi noteikti normatīvajos aktos (Bērnu tiesību aizsardzības likuma un Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma pantos), kas nosaka sociālā darbinieka kompetenci un starpinstitucionālās sadarbības nepieciešamību, sastādot un realizējot sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu bērniem, kuri ir izdarījuši likumpārkāpumus vai veikuši darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.

Saskaņā ar **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 5.panta pirmajā daļā noteikto bērnu tiesību aizsardzību valstī nodrošina šādi subjekti:

- 1) bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi;
- 2) izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes;
- 3) valsts un pašvaldību institūcijas;
- 4) sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem;
- 5) darba devēji.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70. panta pirmajā daļā noteikts, ka visu bērnu tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir ikvienā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama. Vienlaikus 26. panta pirmajā daļā noteikts, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni un sniedz tai palīdzību. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta trešajā daļā noteikto bērna tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un

pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4. panta trešajā daļā noteikts, ka, sniedzot sociālos pakalpojumus, institūcijas nodrošina starpprofesionāļu un starpinstitucionālo sadarbību.

Bāriņtiesu likuma 17. panta 4. punktā noteikts, ka bāriņtiesa sadarbojas ar citām bāriņtiesām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem un policijas iestādēm, lai nodrošinātu bērna vai citas rīcībnespējīgas personas tiesību un interešu aizstāvību.

Starpinstitucionālā sadarbība:

- speciālisti zina viens otra pienākumus un apmainās ar noderīgu informāciju, organizē sanāksmes, taču komandai nav kopīga mērķa, tas apgrūtina efektīvas palīdzības sniegšanu bērnam un ģimenei;
- komanda, ņemot vērā klienta vajadzību un resursu novērtējumu, izvirza kopīgu mērķi, sadala uzdevumus un atbildību (vienotu prasību un noteikumu izvirzīšana darbam ar klientu – ģimeni);
- plānošana un kontrole (jāuzņemas komandas vadītājam, komandas veidošanas iniciatoram);
- tiek saskaņota sadarbības pakalpojumu sniegšana (jāatceras, ka, pieņemot jebkuru lēmumu, kas saistīts ar bērna interešu un tiesību nodrošināšanu, ir jāuzklausā arī bērna viedoklis par situāciju);
- speciālistu atbildības uzņemšanās par rīcību atbilstoši savai kompetencei;
- sadarbības rezultāta novērtēšana (mērķa sasniegšanas novērtēšana, mērķa sasniegšanas procesa novērtēšana, komandas darba efektivitātes izvērtējums).

4.2. Starpinstitucionālās komandas speciālistu kompetences darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.pantu likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm. Pašvaldība iekārto profilakses lietu un izstrādā sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu katram bērnam, tai skaitā bērnam, kurš ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.

Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu vada speciālists (piemēram, sociālais darbinieks, sociālais pedagogs vai cits speciālists, kuru pašvaldība ir iecēlusi darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem). Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas vadītājs izvērtē nepieciešamību pēc citu speciālistu piesaistes problēmas identificēšanā un risināšanā. Dažādu speciālistu kompetences darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem parādītas 1. tabulā.

1. tabula. Speciālistu kompetences darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem

<p>Valsts policija</p>	<p>Kārtības policijas nodaļas vecākie inspektori, inspektori (nepilngadīgo lietu inspektori):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) apkalpojamajā teritorijā veic pasākumus bērnu tiesību aizsardzības jomā, sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu novēršanā un atklāšanā; 2) apmeklē nepilngadīgo izglītības iestādē vai darba vietā, veic pārrunas un uzklausā personas, kuras var raksturot nepilngadīgo un viņa ģimeni, ar nepilngadīgā vecāku vai to aizstājēju piekrišanu apmeklē nepilngadīgo dzīvesvietā; 3) izsauc uz teritoriālo pārvaldes struktūrvienību nepilngadīgo, viņa vecākus vai viņu aizstājējus, kā arī citas personas, lai veiktu individuālo preventīvo darbu vai noskaidrotu apstākļus, kas saistīti ar nepilngadīgā izdarītajiem likumpārkāpumiem vai nepilngadīgā meklēšanu, un pieņem no viņiem paskaidrojumus; 4) sastāda administratīvā pārkāpuma protokolus nepilngadīgām un citām personām par izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem; 5) sagatavo materiālus iesniegšanai tiesā vai pašvaldības administratīvajā komisijā par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem; 6) piedalās tiesas sēdēs un pašvaldības administratīvās komisijas sēdēs, izskatot lietas par nepilngadīgo izdarītajiem likumpārkāpumiem; 7) piedalās pašvaldības izstrādāto nepilngadīgo individuālās sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu realizēšanā, ja ir paredzēta Valsts policijas līdzdalība. <p><i>Likums „Par policiju”, 1991.gada 4.jūnijs. Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi Nr.19 (izdoti saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 72.panta pirmās daļas 2.punktu)</i></p>
<p>Pašvaldība</p>	<p><u>Pašvaldība:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm organizē likumpārkāpumu profilakses darbu. 2. Iekārto profilakses lietu un izstrādā sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu katram bērnam, kurš: <ol style="list-style-type: none"> 1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu un pirmstiesas izmeklēšanas laikā nav apcietināts; 2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu; 3) atbrīvots no kriminālatbildības; 4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;

	<p>5) izdarījis Krimināllikumā paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;</p> <p>6) vairāk nekā divas reizes izdarījis Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētās prettiesiskās darbības;</p> <p>7) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.</p> <p>3. Pašvaldību institūcijas nodrošina bērnu tiesību aizsardzību:</p> <p>1) sniedz palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama;</p> <p>2) īsteno bērna tiesību aizsardzību, sadarbojoties ar ģimeni, valsts institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.</p>
<p>Sociālais dienests</p>	<p>Pašvaldību, sociālo dienestu un sociālo darbinieku, tai skaitā sociālo darbinieku, kas strādā ar individuālu sociālo gadījumu profesionālo kompetenču saturu (atbildības, pienākumi un uzdevumi) darbā ar bērniem, kuri ir izdarījuši likumpārkāpumus vai veikuši darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības, darbību nosaka šādi normatīvie akti:</p> <p>1) Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998.gada 19.jūnijā);</p> <p>2) Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (spēkā ar 2003.gada 1.janvāri);</p> <p>3) Ministra kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumi Nr. 291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”.</p> <p><u>Pašvaldību sociālie dienesti:</u></p> <p>1) veic sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām;</p> <p>2) sniedz sociālos pakalpojumus vai organizē to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, audžuģimenēm, aizbildņiem, personām, kuras aprūpē kādu no ģimenes locekļiem, un citām personu grupām, kurām tas nepieciešams;</p> <p>3) novērtē klientu vajadzības, materiālos un personiskos resursus (motivācija, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.);</p> <p>4) nosaka klienta līdzdarbības pienākumus, vienojoties ar viņu par veicamajiem pasākumiem;</p> <p>5) sniedz sociālo palīdzību.</p> <p><i>Sociālie darbinieki:</i></p> <p>1. Sociālā darbinieka profesionālā darbība ir vērsta uz to, lai panāktu un veicinātu indivīda sociālo problēmu praktisku risinājumu un viņa dzīves kvalitātes uzlabošanu, iekļaušanos sabiedrībā, spēju palīdzēt pašam sev.</p> <p>2. Sociālais darbinieks veic riska novērtēšanu ģimenēs, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi.</p> <p>3. Pēc apstākļu izvērtēšanas sociālais darbinieks:</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 1) sniedz personai palīdzību un atbalstu sociālo problēmu risināšanā; 2) palīdz personai attīstīt spēju risināt personiskās, starppersonu un sociālās problēmas; 3) atbalsta personas attīstības iespējas, kā arī tiesības patstāvīgi pieņemt lēmumus un tos īstenot; 4) piesaista sociālekonomiskos resursus un attiecīgos sociālos pakalpojumus personas vai personu grupas sociālo problēmu risināšanai; 5) nodrošina informāciju par sociālo pakalpojumu sniedzējiem un veido kontaktus starp sociālo pakalpojumu saņēmējiem un sniedzējiem. <p>4. Veicot iepriekšminētos uzdevumus, sociālie darbinieki ievēro sociālo darbinieku ētikas kodeksu.</p> <p>5. Sniedzot sociālos pakalpojumus, institūcijas nodrošina starpprofesionāļu un starpinstitucionālo sadarbību.</p>
<p>Izglītības iestāde</p>	<p>Izglītības iestādes pedagoga pienākums ir palīdzēt skolēniem risināt problēmas, kas rada traucējumus izglītības ieguves procesā un savstarpējās attiecībās. Pedagoģis sniedz sociālpedagoģisko atbalstu skolēniem.</p> <p>Sociālā pedagoga uzdevums ir palīdzēt skolēniem risināt problēmas, kas rada traucējumus izglītības ieguves procesā un savstarpējās attiecībās.</p> <p><i>Sociālā pedagoga pienākumi:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) apzināt ģimeņu sociālās un ekonomiskās problēmas un to ietekmi uz bērnu un jauniešu sociālās dzīves un pašrealizēšanās kvalitāti; 2) noteikt riska faktoru klātesamības pakāpi ģimenē, skolā, vienaudžu vidē un to ietekmi uz socializācijas procesu; 3) apkopot datus par bērnu un jauniešu socializācijas apstākļiem un riska faktoriem skolā un ģimenē; 4) izvērtēt izglītības un interešu izglītības iestāžu sociālpedagoģiskās iespējas resocializācijas programmu īstenošanā; 5) analizēt bērnu un jauniešu tiesību ievērošanu ģimenē un izglītības iestādēs un citās socializācijas institūcijās; 6) diagnosticēt dzīves prasmju līmeni; 7) prognozēt socializācijas procesu kvalitāti bērnu un jauniešu ģimenēs, kā arī citās formālās un neformālās sociālajās struktūrās; 8) prognozēt plānoto sociālpedagoģiskās darbības līdzekļu, formu, metožu un paņēmienu iedarbības efektivitāti; 9) paredzēt iespējamus resursus un partnerus (personas, institūcijas) un to sadarbības saturu konkrētu sociālpedagoģisku jautājumu risināšanā; 10) plānot iespējamo sociālpedagoģiskās darbības rezultātu;

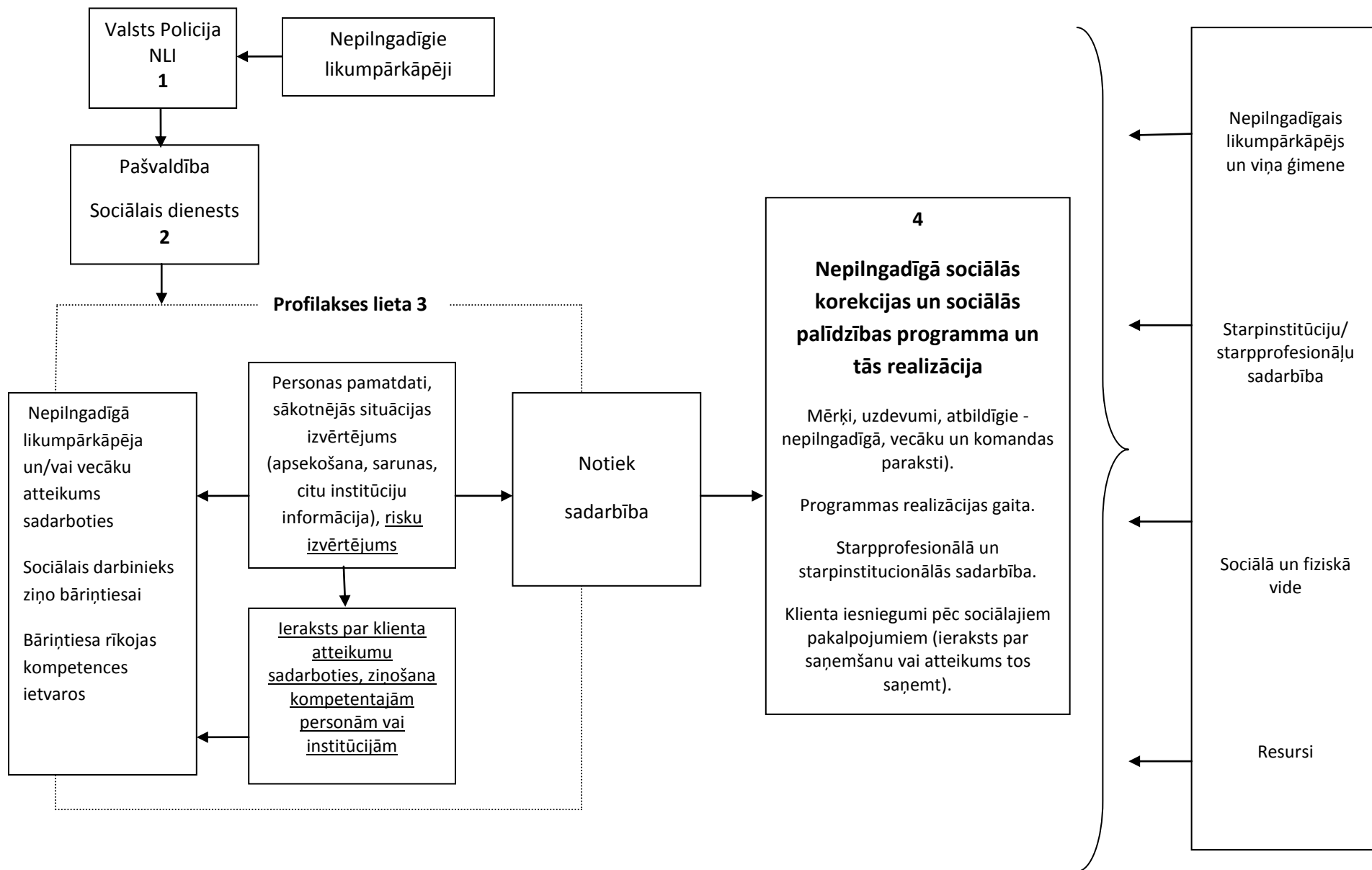
	<p>11) plānot un īstenot konkrētas sociālpedagoģiskas darbības bērnu un jauniešu tiesību aizsardzības un resocializācijas jomā;</p> <p>12) plānot un īstenot sociālpedagoģisko darbību vispārējās izglītības un interešu izglītības iestādēs;</p> <p>13) veikt darbības, mazinot un novēršot esošos riska faktorus bērnu un jauniešu brīvā laika pavadīšanas jomās, iesaistot starpinstitucionālās sadarbības partnerus;</p> <p>14) izglītot un iesaistīt resocializācijas programmu īstenošanā bērnu un jauniešu ģimenes, vispārizglītojošo un ārpuskolas pedagoģisko personālu;</p> <p>15) plānot un īstenot sociālās rehabilitācijas pasākumus bērniem un jauniešiem no skolas apmeklēšanas brīvajā laikā;</p> <p>16) sadarboties ar sociālās palīdzības dienestiem, bāriņtiesu un citām valsts un pašvaldības institūcijām, sekmēt bērnu un jauniešu sociālo vajadzību nodrošināšanu;</p> <p>17) veicināt bērnu un jauniešu pašatbildības un pašrealizācijas izpausmes resocializācijas procesā;</p> <p>18) veikt sociālā pedagoga darbības rezultātu izvērtējumu un analīzi. (Izstrādāts, pamatojoties uz sociālā pedagoga profesijas standartu, apstiprināts 2003.gada 8. septembrī, IZM rīkojums Nr. 424.)</p>
Bāriņtiesa	<p>Bāriņtiesas pienākumi ir aizstāvēt bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem, aizbildņiem un citām personām (<i>Bāriņtiesu likuma IV nodaļa</i>). Jāņem vērā arī Bāriņtiesu likuma 49. pantā noteiktā bāriņtiesas lēmumu spēkā stāšanās un pārsūdzēšanas kārtība, kā arī Krimināllikuma 168. pantā noteiktā atbildība par bāriņtiesas lēmumu nepildīšanu.</p>
Veselības aprūpes institūcija	<p>Ārsts (narkologs, psihiatrs, neirologs u.c. ārsti) ir ārstniecības persona, kura ieguvusi izglītību, kas atbilst likumā „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” noteiktajām prasībām un kas ar zinātniski pamatotu medicīnisko darbību tieši vai netieši iedarbojas uz cilvēku un savā profesionālajā darbībā:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) veic slimību profilaksi, diagnostiku, ārstēšanu un pacientu medicīnisko rehabilitāciju; 2) novērtē slimības un to izraisītos funkcionēšanas ierobežojumus ķermeņa, aktivitātes un dalības līmenī; 3) pēta slimības izcelsmi un profilakses iespējas. <p>Ārsts var veikt dažāda vecuma slimu un veselu pacientu aprūpi – slimību diagnostiku, neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanu slimajiem un citādi cietušajiem, konservatīvo un invazīvo ārstēšanu noteiktā laika periodā, medicīnisko preparātu izrakstīšanu, saslimšanu profilaksi, ekspertīzi, nāves iestāšanās konstatēšanu, izglītošanas darbu iedzīvotāju, veselības aprūpes profesionāļu vidū, kā arī var iesaistīties</p>

	<p>veselības aprūpes nodrošināšanas organizācijā.</p> <p>Māsa ir ārstniecības persona, kura ieguvusi izglītību, kas atbilst likumā „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” noteiktajām prasībām. Savā profesijā atbilstoši kvalifikācijai māsa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) veic pacientu aprūpi; 2) piedalās ārstniecībā; 3) vada pacientu aprūpes darbu; 4) nodarbojas ar pacientu izglītošanu veselības jautājumos; 5) veic profesionālās izglītības darbu. <p>Ārsta palīgs ir ārstniecības persona, kura ieguvusi vidējo profesionālo izglītību vai pirmā līmeņa augstāko profesionālo izglītību, vai augstāko izglītību saskaņā ar akreditētu ārsta palīga studiju programmu. Savā profesijā atbilstoši kvalifikācijai ārsta palīgs:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) veic pacientu aprūpi; 2) piedalās ārstniecībā; 3) vada pacientu aprūpes darbu; 4) nodarbojas ar pacientu izglītošanu veselības jautājumos; 5) veic profesionālās izglītības darbu; 6) izmeklē pacientus, diagnosticē slimību un atbilstoši savai kvalifikācijai veic ārstēšanu. <p><i>(Izstrādāts, pamatojoties uz ārsta profesijas standartu un Ārstniecības likumu.)</i></p>
<p>Probācijas dienests</p>	<p>Probācijas dienests ir sadarbības partneris darbā ar tādām mērķa grupām kā cilvēki pēc ieslodzījuma un nepilngadīgie likumpārkāpēji. Probācijas dienesta funkcijas ir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) sniegt izvērtēšanas ziņojumu par probācijas klientu; 2) nodrošināt probācijas programmu izstrādi un licencētu programmu īstenošanu; 3) organizēt kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi; 4) organizēt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs – izpildi; 5) pārbaudes laikā uzraudzīt personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības; 6) organizēt un vadīt izlīgumu kriminālprocesā; 7) uzraudzīt personas, kuras nosacīti notiesātas vai nosacīti pirms termiņa atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādēm. <p><i>(Valsts probācijas dienesta likums, 6.pants.)</i></p>
<p>Sociālais dienests, krīzes centrs, dienas centrs, psihologa privātprakse u.c.</p>	<p>Psihologs sniedz psiholoģiskos pakalpojumus indivīdam un/vai grupai un/vai organizācijai. Psihologs veic psiholoģisko izpēti un izvērtēšanu, konsultēšanu, psiholoģisko rehabilitāciju krīžu un traumu gadījumos, veicina psiholoģisko adaptāciju un attīstību, var veikt zinātniskos pētījumus, tos prezentēt un rūpējas par savu profesionālo</p>

	<p>izaugsmi izvēlētajā psiholoģijas darbības jomā. Atkarībā no izvēlētas darbības jomas psihologs apgūst un lieto jomai specifiskās zinātniski pamatotās izpētes un izvērtēšanas, konsultēšanas, rehabilitācijas, adaptācijas un attīstības veicināšanas metodes un sniedz citus psiholoģiskus pakalpojumus, ievērojot psihologa darba ētiku. <i>(Izstrādāts, pamatojoties uz psihologa profesijas standartu.)</i></p>
--	--

4.3. Starpinstitucionālās komandas darba galvenie sadarbības posmi

NEPILNGADĪGO LIKUMPĀRKĀPĒJU SOCIĀLĀS KOREKCIJAS UN SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS PROGRAMMAS SASTĀDĪŠANA

5. INDIVIDUĀLĀ PROFILAKSES LIETA UZVEDĪBAS SOCIĀLĀS KOREKCIJAS UN SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS PROGRAMMAI

Ja sociālā dienesta rīcībā ir nonākusi informācija (rakstiska) par bērnu, kuram nepieciešams veikt profilakses darbu saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pantu, bērniem, kas ir izdarījuši likumpārkāpumus vai veikuši darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības, tiek iekārtota profilakses lieta un izstrādāta sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programma (turpmāk – programma).

Korekcija ir mērķtiecīga, kompleksa, ilgstoša iedarbība uz personību un vidi, kurā tā dzīvo. Tās būtība ir cilvēka psiholoģisko, pedagoģisko un sociālo noviržu pārvarēšana, lai iekļautu personu sabiedrībā. Viens no galvenajiem korekcijas mērķiem, bet ne vienīgais, ir uzvedības mainīšana. Korekcija ir jāvada un jāvirza uz galīgo rezultātu – cilvēka pašregulāciju. Tādējādi starpinstitucionālā un/vai starpprofesionālu sadarbība ir nepieciešama, lai bērnu tiesību aizsardzības subjekti – bērna ģimene, izglītības, kultūras, veselības aprūpes, bērnu aprūpes iestādes, policija, valsts un pašvaldības institūcijas, sabiedriskās organizācijas un citas fiziskas un juridiskas personas, kuru darbība saistīta ar palīdzības sniegšanu bērniem, kā arī darba devēji varētu veiksmīgi īstenot normatīvajos aktos noteiktās prasības, nodrošinot bērnu tiesības un vienlaikus sasniegtu programmas mērķi – sociālo korekciju.

Profilakses lietu iekārto un programmu izstrādā sociālā dienesta vadības iecelts sociālā darba speciālists saskaņā ar sociālā dienesta iekšējo kārtību un darba organizāciju. Profilakses lietas iekārtošana un programmas izstrāde var tikt deleģēta darbiniekam, kas strādā ar ģimenēm un bērniem, vai sociālajam pedagogam saskaņā ar minēto darbinieku amata aprakstiem.

Nepilngadīgo profilakses lieta

Atbildīgais sociālā darba speciālists iekārto profilakses lietu. Profilakses lietā tiek ievietoti dokumenti un/vai informācija par bērnu, kurš ir izdarījis likumpārkāpumu vai veicis darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības, un viņa ģimeni (vecākiem).

Profilakses lieta ir aktīva tik ilgi, kamēr tiek sasniegti profilakses programmas mērķi un gada laikā nav izdarīts neviens likumpārkāpums. Profilakses lieta ir uzglabājama un arhivējama saskaņā ar sociālajā dienestā esošo lietu nomenklatūru un spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.

Nepilngadīgo profilakses lietā tiek ievietota šāda informācija:

1. Atbildīgās iestādes vai institūcijas informācija par nepieciešamību iekārtot profilakses lietu un izstrādāt sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu bērnam, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības.
2. Bērnam, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības, un viņa ģimenes (vecāku) novērtēšanas vai izpētes informācija (ekokarte, genogramma, riska novērtēšana u.c. metodes).

3. Starpprofesionāļu komandas un/vai starpinstitūciju sadarbības sanāksmju protokoli, ziņojumi, informācijas pieprasījumi, saņemtās atbildes.
4. Bērna, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības, sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programma.
5. Informācija par bērnu, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības, sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas realizācijas gaitu.
6. Sarakstes un citi informatīvi dokumenti, kas liecina par darbu ar bērnu, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības.

Bērna, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības, un viņa ģimenes (vecāku) novērtēšanas vai izpētes informācija

Sociālā darba speciālists veic pilnīgu bērna un ģimenes situācijas izpēti sadarbībā ar bērna izglītības iestādes speciālistiem, ģimenes ārstu un citiem informācijas resursiem, kā arī profesionāļiem, kas ir iesaistīti starpinstitūciju un starpprofesionāļu komandas darbā, izmantojot katras pašvaldības pieejamos resursus un saskaņā ar darba organizāciju.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2003. gada 3. jūnija noteikumu Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 8.6. punktā noteikto kārtību veic riska novērtēšanu ģimenēs, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi atbilstoši šo noteikumu 1. pielikumā minētajiem kritērijiem, aizpildot noteikumu 2. pielikumā esošo anketu:

- ✓ izvērtē iespējamus riskus gan bērnam, gan vecākiem (aizbildņiem), kas ir atbildīgi par bērnu audzināšanu un aprūpi, gan videi (apstākļus, kādos bērns dzīvo);
- ✓ veic bērna un ģimenes vajadzību, materiālo un personisko (piemēram, motivācija problēmsituācijas risināšanai, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursu novērtējumu;
- ✓ veic dzīves apstākļu pārbaudes, apkopo informāciju, kas ir pieejama;
- ✓ ievāc ziņas no citiem informācijas avotiem ārpus ģimenes, piemēram, radniekiem, draugiem, kaimiņiem;
- ✓ bērnu izglītības iestādēm sadarbojoties ar skolu sociālajiem pedagogiem (piemēram, par bērnu psihoemocionālo attīstību, uzvedību un saskarsmi ar vienaudžiem un pedagogiem, sekmēm mācībās un ārpusskolas interesēm, t.sk., vai vecākiem ir sadarbība ar skolu un pedagogiem);
- ✓ noskaidro bērna uzvedības cēloņus un iemeslus, kas rada bērna likumpārkāpumus vai darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības (piemēram, paša bērna deviantā uzvedība var būt kā apdraudējums un risks, iespējams, ka cēlonis ir vide un ģimene, kādā bērns aug);
- ✓ nosaka nepieciešamo palīdzību un atbalsta veidus, piemēram, materiālos pabalstus, psihologa konsultācijas, atbalsta grupas, dienas centra pakalpojumus, kā arī jebkuru citu pašvaldībā pieejamo atbalsta formu un veidu.

Bērna, kurš ir veicis likumpārkāpumu vai citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas darbības, sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programma

Sociālā darba speciālists sadarbībā ar bērnu, kas ir izdarījis likumpārkāpumus vai veicis darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības, un viņa ģimeni (vecākiem) sastāda individuālu sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmu, kas kopumā nosaka nepieciešamo palīdzību un atbalsta veidus, piemēram, materiālos pabalstus, psihologa konsultācijas, atbalsta grupas, dienas centra pakalpojumus, kā arī jebkuru citu pašvaldībā pieejamo atbalsta formu un veidu un bērna un vecāku līdzdarbību programmas īstenošanā.

Programmā tiek:

- ✓ izstrādāts rehabilitācijas plāns;
- ✓ izvirzīti īstermiņa un ilgtermiņa mērķi;
- ✓ slēgts sadarbības līgums;
- ✓ nodrošināta sociālo pakalpojumu un sociālā palīdzība un nepieciešamo resursu piesaiste;
- ✓ veikta sadarbības līgumā noteikto uzdevumu izpildes uzraudzība un kontrole.

Jāņem vērā, ka rehabilitācijas plāna mērķi ir virzīti uz bērna delinkvences cēloņiem, vienlaikus tie ir vērsti uz konkrētu prasmju un iemaņu atjaunošanu, kas veicinātu bērna pašrealizācijas iespējas bērna vidē. Korekcijas mērķiem ir jābūt izvirzītiem pozitīvā formā, bet vienlaikus tiem ir jābūt reāliem, atbilstošiem korekcijas darba ilgumam un iespējam jauno pieredzi izmantot reālajā dzīvē. Būtiska ir mērķu skaidrība un novērtēšanas kritēriji. Sociālā darba speciālistam kopā ar bērnu un/vai ģimeni (vecākiem) jāizvērtē korekcijas gaita, atzīmējot vismazākos panākumus un mēģinot kopīgi izprast neveiksmju cēloņus, jāmača bērnam veikt savas rīcības pašnovērtējumu.

Intervences jeb iejaukšanās posmā, kad tiek veiktas darbības, kas vērstas uz izvirzīto mērķu sasniegšanu bērna problēmu risināšanā, būtu ieteicams organizēt starpinstitucionālās sanāksmes (piemēram, sociālais dienests, bāriņtiesa, izglītības iestāde, medicīnas iestāde, policija u.c. institūcijas pēc nepieciešamības), kurās piedalās arī bērna vecāki (ģimenes locekļi). Starpinstitucionālās sadarbības mērķis ir izvirzīt uzdevumus, ko katra iesaistītā institūcija var veikt konkrētās problēmas risināšanā vai riska novēršanā. Sadarbībā ar citu institūciju pārstāvjiem sociālā darba speciālists nodrošina izvirzīto mērķu realizāciju (speciālistiem sniedzot konsultācijas un atbalstu konkrēto sociālo problēmu risināšanā ģimenē, lai uzlabotu bērna sociālo korekciju, vienlaikus uzlabotu bērna psihoemocionālo un fizisko labsajūtu ģimenē). Optimālais korekcijas programmas rezultāts ir tas, ka bērns neizdara jaunus likumpārkāpumus.

Ja bērns, kuram sastādīta sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programma, vai arī bērna ģimene (vecāki) neatzīst esošo krīzes situāciju un ģimenē pastāvošās problēmas un nepiekrīt sadarbībai, sociālā darba speciālists atbilstoši iespējām apkopo informāciju, kas ir pieejama, veic citas darbības atbilstoši kompetencei un rakstiski par to informē bāriņtiesu.

Tādējādi situācijās, kad nav iespējama sadarbība ar konkrēto bērnu un/vai ģimeni, gan situācijās, kad sociālā darba speciālists, vadot sociālo gadījumu ar konkrēto ģimeni, konstatē,

ka nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgus apstākļus, viņam paliekot ģimenē, t.sk. audžuģimenē un/vai aizbildņa ģimenē, minēto informāciju rakstveidā iesniedz bāriņtiesai, lūdzot izvērtēt vecāku (aizbildņu, audžuģimenes) ļaunprātīgu savu tiesību izmantošanu, nenodrošinot bērna aprūpi un uzraudzību un turpmāko bērna atrašanos ģimenē, kas var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību.

Individuālās sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programmas mērķis ir panākt bērna sociālo korekciju, īstenojot mērķtiecīgus pasākumus. Sociālās korekcijas un sociālās palīdzības plāna ietvaros tiek sastādīts rehabilitācijas plāns. Šādu rehabilitācijas plānu atbilstoši savai kompetencei izstrādā sociālā darba speciālists sadarbībā ar citiem iesaistītajiem speciālistiem, pamatojoties uz iepriekš iegūto un apkopoto informāciju, kā arī jebkuras kompetentas institūcijas (piemēram, policija, izglītības iestāde, bāriņtiesa, probācijas dienests u.c.) vai speciālista (piemēram, sociālais pedagogs, ģimenes ārsts, psihologs u.c.) sniegto informāciju par bērna problēmām, ņemot vērā, ka īpaša uzmanība jāvērs to cēloņu mazināšanai un likvidēšanai.

Svarīgi akcentēt, ka rehabilitācijas plāns jāveido tā, lai ģimene saņemtu speciālistu (piemēram, sociālais darbinieks, psihologs, narkologs, jurists u.c.) atbalstu to sociālo un psiholoģisko problēmu risināšanā, kuras ģimene nespēj atrisināt ar saviem spēkiem un resursiem.

6. LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Bāriņtiesu darbības noteikumi (tekstā – Bāriņtiesu darbības noteikumi).
2. A.Vilciņa. Nosacīti notiesāto pusaudžu uzvedības korekcija//Dzīves jautājumi X. Rīga 2005. 54. – 65.lpp.
3. A.Vilciņa. Pusaudžu delikventa uzvedība un tās korekcija//Dzīves jautājumi XII. Rīga 2007. 375. – 381.lpp.
4. Alternatīvas cietumam: darbs ar riska bērniem pašvaldībās. Rokasgrāmata. UNPD LATVIJA Rīga, 2003. 70 lpp.
5. Bāriņtiesu likums (spēkā ar 01.01.2007.).
6. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. - 1999, 19.jūnijs
7. Civillikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. – 1937, 28.janvāris - ...
8. IeM Informācijas centra dati. Pieejams: www.ic.iem.gov.lv
9. Likums „Par policiju”, no 1991.gada 4.jūnija.
10. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā darba speciālista darbam ar ģimeni un citu speciālistu sadarbību, Bērnu tiesību inspekcijas.
Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=1809 (aplūkots 05.12.11.)
11. Ministru kabineta 2003.gada 11.marta noteikumi Nr.111 „Adopcijas kārtība
12. Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”.
13. Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”.
14. Ministru kabineta 2005.gada 6.septembra noteikumi Nr.668 „Noteikumi par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksas kārtību un apmēru”.
15. Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1036 „Audžuģimenes noteikumi” (spēkā ar 01.01.2007.) (turpmāk tekstā – Audžuģimenes noteikumi”)
16. Ministru kabineta 2007.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037.
17. Ministru kabineta 2008.gada 21.aprīļa noteikumi Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība”.
18. Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumi Nr.19 (izdoti saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 72.panta pirmās daļas 2.punktu.
19. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis* (spēkā ar 01.01.2003.)
20. Vadlīnijas bāriņtiesām lietu piekritības jautājumos. Lietās pēc tiesu pieprasījuma, Bērnu tiesību inspekcijas.
Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=2475 (aplūkots 05.12.11.)
21. Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Prevencijas pārvaldes pārskats par nepilngadīgo noziedzību, cietušiem bērniem, stāvokli ceļu satiksmē un preventijas jomā 2010. gada 12 mēnešos. Pieejams: www.vp.gov.lv
22. Valsts probācijas dienesta likums (30.12.2003.)